

ВІДЗЕРКАЛЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ У ТВОРАХ Р. ГОСІННІ, В. ДРАГУНСЬКОГО, В. НЕСТАЙКА: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОРСЬКИХ ПІДХОДІВ

Розкриті результати компаративного аналізу описання креативності дітей у творах Р.Госінні, В.Драгунського, В.Нестайка. Виявлено роль таких стилістичних засобів, як іронія, гіпербола, порівняння, епітет, персоніфікація, котрі ілюструють творчу діяльність і мислення дітей.

Ключові слова: творча діяльність, креативність, стилістичні засоби, іронія.

Висвітлення творчого потенціалу дитини, її вмінь постійно вигадувати щось нове, прагнення покращити світ, завжди було пріоритетом багатьох вітчизняних і зарубіжних письменників (Е.Базен, Р.Госінні, О.Довженко, В.Драгунський, А. де Сент-Екзюпері, В.Нестайко, М.Носов, М.Паньоль, Дж.Родарі, М.Стельмах). Ця проблема пов'язана з такими науково-практичними завданнями, як розкриття своєрідності розвитку творчих здібностей молодого покоління, вивчення мотиваційної сфери креативної діяльності особистості, виявлення шляхів і засобів педагогічного впливу на характер самоактуалізації учнів і студентів у навчальній та позанавчальній роботі. Порівняльний аналіз авторських підходів щодо відбиття креативності дітей у літературних творах дозволяє систематизувати стилістичні засоби відображення дитячого світогляду, поведінки і якостей характеру.

Дослідження наукових джерел [1-4; 6; 8] дає змогу окреслити такі напрями вивчення цієї проблеми: психолого-педагогічні засади розкриття креативності дітей і молоді (Б.Бім-Бад, Н.Кічук), методологічні основи класифікації стилістичних тропів і фігур (І.Смушинська), поетика творів українських і французьких письменників (М.Князян, І.Кротенко). Втім, проблема висвітлення творчого потенціалу дітей у творах українських та зарубіжних письменників (зокрема, Р.Госінні, В.Драгунського, В.Нестайка) залишається поза увагою науковців. У зв'язку з цим, метою статті є розкрити стилістичні засоби відображення дитячої креативності в трилогії В.Нестайка *Тореадори з Васюківки*, оповіданнях Р.Госінні *Маленький Ніколя*, В.Драгунського *Все про Дениску* та його секрети та здійснити компаративний аналіз їх вживання згаданими письменниками.

Як відомо [6], креативність – це творчі здібності людини, котрі відбиваються в її мисленні, почуттях, спілкуванні. В дитячому віці особливого значення набуває творча уява, котра розглядається науковцями як найвища форма інтелектуального розвитку дитини. Для дитячої креативності характерні допитливість, легкість генерування нестандартних ідей, активність сприйняття

світу, безкорисливість, самовіддача, відчуття радості життя від реалізації своїх задумів. Діти з неймовірним натхненням і запалом вигадують щось, змінюють, створюють. Як наголошують науковці (Б.Бім-Бад, М.Князян), креативність передбачає гнучкість мислення, критичність, оригінальність, здатність до зближення понять, цільність сприйняття об'єктів дійсності. Всі названі якості віддзеркалюються в поведінці, спілкуванні й діяльності основних персонажів творів Р.Госінні, В.Драгунського, В.Нестайка (Ніколя, Дениска, Мишки, Яви й Павлуші).

Порівняння авторських підходів до висвітлення креативності дозволяє нам стверджувати, що всі вони описували цю здібність дітей на рівні уяви, фантазування, діяльності. При цьому стилістичними засобами, котрі найбільше вживаються письменниками, є іронія, гіпербола, порівняння, епітет, персоніфікація. Оскільки автори віддзеркалюють надзвичайну креативну дитячу енергію з усіма її невдачами та негативними наслідками як для самих дітей, так і для дорослих, найчастіше використовується саме іронія.

Так, з доброю посмішкою описує В.Нестайко відчайдушну енергію Яви та Павлуші, які заходилися копати метро під свинарником у Васюківці. Використовуючи при цьому епітети (“прекрасна”, “благородна”), письменник відбиває прагнення хлопчиків до процвітання свого села, до того, щоб принести користь односельчанам, здивувати їх, стати відомими в регіоні. Діти навіть придумали назви першим станціям – “Клуня”, “Крива груша”, ціну на проїзд для різних “категорій” населення (родичі, сусіди, вчителька арифметики (яку учні вочевидь недолюбили за її вимогливість і строгість): *У нас була прекрасна, благородна ідея – провести під свинарником метро. Це мало бути сюрпризом. Перша лінія метро у Васюківці! Станція “Клуня” – станція “Крива груша”. Три копійки в один кінець. Родичі – безплатно. З учительки арифметики – п'ять копійок* [5, с. 5]. Але хлопчикам дуже не пощастило: п'ятипудова свиня Манюня провалилася в метро, вилізти з ями вона не змогла й зняла такий вереск, що прийшов дід Яви й вилаяв дітей. Усі найкращі задуми рухнули, хлопцям залишало лише ліквідувати наслідки свого “ганебного” провалу: *гірко зітхаючи, ми заситаємо метро* [5, с. 5].

Творча енергія дітей б'є джерелом, її не можна ні зупинити, ні контролювати. Вустами Павлуші автор відзначає: *Ява весь час вигадувала різні штуки-викаблуки заради нашої слави* [5, с. 6].

Використовуючи порівняння й гіперболу, В.Нестайко описує характер цього хлопчика: *А взагалі характер у Яви ого-го! Сталь, а не характер. Таких на мільйон лише один буває* [5, с. 6]. Люди в селі кажуть, що Павлуша і Ява – *хлопці з фантазією, орли, соколи, гангстери, а не хлопці*, й доводять сумного висновку, що *нема на них буцегарні* [5, с. 6]. В.Нестайко іронічно перераховує всі “подвиги” учнів: піймали пугутькало в лісі й випустили його під час лекції в клубі, повісили дідові підштаники на телевізійну антену над клубом, вирішили організувати бій биків у Васюківці. Письменник іронізує й над тим, як готувалися хлопчики до виступу тореадорів:

– з усмішкою описує він мрії школярів про славу, яка буде настільки великою, що докотиться навіть до районного центру Жмеринка (*утерше в історії Васюківки – бій биків. Тореадор Іван Рень і тореадор Павло Завгородній! Гості з їжджаються з усієї України. Трансляція по радіо і по телевізору. Навіть у Жмеринці видно буде* [5, с. 7]);

– автор, вживаючи порівняння, епітет й гіперболу, відображає острах дітей перед колгоспним биком Петькою, який має очі, як тракторні фари, землю рие, як екскаватор, а зоотехнік Іван Свиридович його також боїться (*Кандидатура колгоспного бугая Петьки була відхилена одразу. То таке страшнуче мурмило, що його навіть сам зоотехнік Іван Свиридович боїться* [5, с. 7]);

– насміхається В.Нестайко й над вибором цапа Жори як супротивника тореадора: Павлуша запропонував його кандидатуру, щоб помститися, оскільки цап з’їв його сорочку, але Ява відхилив цю пропозицію, бо Жора – *дуже балакучий, весь час мекекече* [5, с. 7], а це буде заважати хлопцям сприймати оплески глядачів;

– кумедним є обмундирування “тореадорів з Васюківки”: хлопці виготовили зброю з гілля – *дві прекрасні шпаги з ліщини*, взяли старий червоний килимок із щенятами, від яких *дуже тхнуло нафталіном*, знайшли *крислатий дамський капелюшок*, який був на Яву завеликий;

– викликає сміх прагнення хлопців тренувати корову для бою биків: по-перше, корова не здогадується, що на неї чекає така слава – бути продемонстрованою по телевізору (*корови плентались, легковажно метляючи хвостами, і не підозрювали, який це історичний день* [5, с. 8]), по-друге, вона ніяк не реагувала на дії Яви, котрий і підсакував, і витанцьовував, і набігав з боку, і бив корову килимком. І тільки тоді, коли він вдарив Контрибуцію ногою по губі, тварина відреагувала – так штовхнула мордою Яву, що той опинився *десь високо в небі*. Автор іронічно зазначає, що *Ява почав бігти... це в небі* [5, с. 10]. В.Нестайко активно використовує в цьому фрагменті персоніфікацію: корова Контрибуція не

здогадується про історичне значення події, попенджає дітей, щоб її не зачіпали, проклинає їх за невдячну поведінку, й при цьому всьому залишалася дуже “охайною”, “гуманною”, “благородною”, в неї “велике і ніжне серце”, бо тільки вона розуміє страждання дітей, коли вони засипали своє метро (*Контрибуція бігала навколо калабані і мукала на нашу адресу якись свої коров’ячі прокльони. В калабаню лізти вона не хотіла. Вона була бридлива, охайна корова... Вона ще була дуже гуманна й благородна... ця Контрибуція. Бо вона підкинула тореадора Яву не рогами, а просто мордою... Контрибуція виглядає з корівника і співчутливо дивиться на нас. І нам навіть здається, що на очах у неї сльози. Дорога Контрибуціє! Яке в тебе велике і ніжне серце! Ти єдина розумієш і жалієш нас* [5, с. 10-11]).

Особливого значення надає В.Нестайко креативній уяві дітей: вони можуть виготовити будь-що з будь-якого матеріалу. Так, Ява запропонував побудувати підводний човен, при цьому він блискуче пропонує матеріальні засоби для реалізації свого проекту. На всі запитання Павлуші стосовно того, як і з чого робити човен, Ява миттєво знаходить правильні рішення (*воду вичерпати, дірки позатикати, просмолити, верх забити дошками. Отут перископ. Отут люк. На дно баласт... На веслах буде. Нам же не треба, щоб дуже швидкохідний. Аби підводний* [5, с. 12]).

Творчість Павлуші і Яви найбільше проявляється саме в конкретних діях: вони принесли на урок собаку, котру врятували, витягнувши її зі старого колодязя; при цьому організували спуск у колодязь так, наче відро було літаком, космічною ракетою або кораблем: Ява був “криниценовтом”, він чітко доповідав Павлуші про свій стан (*Пульс нормальний. Невагомості нема. Тиск триста атмосфер. Прийняв на борт потерпілого товариша Собакевича* [5, с. 13]). За жарт із собакою хлопців вигнали з уроку, але вони “не розгубилися” – відразу ж вигадали нову витівку: забрати у баби Марусі дзвоника, щоб учні не могли вийти на перерву. Гіперболізуючи значення дзвоника, Павлуша стверджував: *без дзвоника вони як без рук. У навчальному процесі дзвоник – основна річ* [5, с. 15]. Проте творче мислення дітей на цьому не зупинилося: вони вирішили прив’язати дзвоник до шиї Собакевича, що спричинило неабиякий гнів вчительки (*Хуліганство! Неподобство! Порушення навчального процесу!* [5, с. 17]).

За такий “творчий неспокій” хлопчиків було покарано (вчителька їх не пустила на екскурсію в Київ), втім, поки Галина Сидорівна не бачила, вони сховалися в машині під стільцями. Їхати школярам було дуже незручно: вони порівнювали себе з “язичком” у шкільному дзвоникові, коли *баба Маруся калатає на перерву або на урок* [5,

с. 19]. Але заради викриття шпигунського задуму Бурмила й Книша хлопці стерпіли всі незручності своєї подорожі.

Неабиякою креативною уявою та здатністю до швидкого розв'язання проблемних ситуацій, пов'язаних із виготовленням певних предметів, відрізняється Дениска Корабльов та його друзі. Наприклад, В. Драгунський з доброю іронією відображає старання дітей у побудові космічного корабля: діти знайшли порожню бочку, яка стала кабіною для космонавта, самовар для палива, ящик для другого ступеня. Коли з'ясувалося, що в самоварі немає палива, Мишка був дуже роздратований на "головного інженера" – Андрюшку – за те, що він виявив таку безвідповідальність. Викликає усмішку й вибір космонавта: за допомогою градусника для вимірювання температури води Дениска "з'ясував", що в Андрюшки температура тіла – сорок вісім і шість, а отже, він захворів на скарлатину або ревматизм й не може полетіти в космос. А в Костика дуже довгий язик, завдяки якому він може розповісти всі таємниці про Землю [2, с. 44-47]. Найбільш іронічний є опис переляку Дениски під час запуску "корабля" – вибуху так званого палива (тобто бенгальських вогнів і борної кислоти). В. Драгунський використовує такий троп, як літота (*немножко струсил*), синтаксичну фігуру перерахування, котра надає більшій динамічності розгортанню подій, пов'язаних із "вибухом" ракети (*открыл, вошел, вбежал, оступился, упал*), при цьому ті двері, в які вбіг Дениска, виявилися не дверми, а вікном, і попав він не в квартиру, а в домоуправління, в якому він своїм брудним виглядом (що передається за допомогою епітетів *запачканный, лохматый и даже кое-где порванный* [2, с. 53]) налякав бухгалтера Зінаїду Іванівну. Письменник порівнює Дениску з чудовиськом, у якому жінка не могла впізнати хлопчика: *И, наверно, я здорово смахивал на какое-то чудовище, потому что она совсем потеряла рассудок и стала кричать на меня: Пошло вон! Пошло вон отсюда* [2, с. 53-54].

Якщо Ява і Павлуша виявляють себе більше в творчому діянні, то Дениска є фантазером і мрійником. Він вигадує, що

– можна зробити добрими та хорошими всі сумні казки й історії, додаючи "не" (... *я теперь могу в любую минуту вмешаться во все эти ужасные несправедливости, могу вмешаться и перевернуть все по-своему, и все будет хорошо* [2, с. 31] (*Не тиф! Не паф!*);

– хвороба перетворює дитину на "зеленчатого леопарда" [2, с. 34] (*Зеленчатые леопарды*);

– Оленка може стати справжньою індіанкою, якщо її пофарбувати у коричневий колір (*Сверху вниз, наискосок!*);

– він буде відомим велосипедистом (за іронічним зауваженням В. Драгунського – *чемпионом мира и окрестностей* [2, с. 65]) (*Мотогонки по отвесной стене*);

– працюватиме астрономом (щоб не спати вночі), капітаном (щоб поїхати в Сінгапур та купити там собі мавпочку), начальником станції метро (аби ходити в червоному картузі й голосно кричати) (*Друг детства*);

– врятує загін солдат, стріляючи в кінозалі з іграшкового пістолета (*Сражение у чистой реки*).

Креативність маленького Ніколя нічим не поступається творчим можливостям Яви, Павлуші й Дениски. Найяскравіше творчість Ніколя відображається Р. Госінні в оповіданнях *Je fréquente Agnan, Les campeurs, Les crayons de couleur, Je quitte la maison, On a bien rigolé, Je suis malade, King, Rex*. Наприклад, якщо Дениска будує космічний корабель, то Ніколя разом з Аняном – маленькі кораблики, котрі плавають у ванній; при цьому хлопчики вигадують безліч, на їхній погляд, "серйозних справ": аби виготовити свої кораблі, вони виривають сторінки з підручника арифметики дуже охайно (так, щоб потім їх можна було знову приклеїти), створюють хвилі. Такі дії мають негативні наслідки: Анян зламав свій годинник, хлопчики намочили одягу й взуття, порозливали воду. З неабиякою іронією Р. Госінні описує хімічні експерименти дітей, результати яких виявилися приголомшливими для матерів хлопчиків, що відбивається письменником за допомогою літоти *on n'est pas bien propre*, гіперболи *elle n'a jamais vu une chose pareille*, епітету *incroyable*. На погляд Ніколя, він дуже добре розважався з Аняном, саме тому його мама була справедливою, посваривши його (*Je dois dire que c'est assez juste, parce qu'avec Agnan, on a tout de même fait pas mal de bêtises. En somme, maman a raison, comme toujours: je me suis bien amusé avec Agnan* [7, с. 55-56]). Хлопчик не розуміє однієї речі – чому мама Аняна тепер не захоче, аби він навідав Ніколя.

З такою ж легкістю, з якою Ява й Павлуша вигадали бій биків, Ніколя та його друзі вигадали поїздку на пікнік. Використовуючи епітет *drôlement chouette*, Р. Госінні віддзеркалює ставлення хлопчиків до їхнього улюбленого старого автомобілю без жодного колеса, котрий вони знайшли на пустищі та на якому вони вирішили "поїхати на пікнік". Як і В. Драгунський, Р. Госінні використовує потенціал іронії для віддзеркалення вибору того, хто буде керувати автомобілем. У В. Драгунського вибір космонавта був здійснений за таким критерієм, як "стан здоров'я", у Р. Госінні – за наявністю намету (котрий, насправді, виявився старим подертим покривалом) і першістю вигадування гри. У творчій діяльно-

сті діти відбивають певні соціальні ролі, вони приймають усі умовності гри, аби бути якнайбільше схожими на дорослих. Це, насамперед, відображається в манері спілкуватися, наприклад, Р.Госінні іронічно вкладає у уста "водія" зауваження, котрі висловлюються дорослими людьми: *Gare-toi, eh papa! Va donc, eh chauffard! Assassin! Vous avez vu comment je l'ai doublé, celui-là, avec sa voiture sport?* [7, с. 67]. Приїхавши на пікнік, діти уявляють собі, що вони знаходяться біля річки, роблять вигляд, що носять воду, розпалюють вогонь, їдять курятину, сплять, купаються в річці тощо. Але як завжди буває у Ніколя та його друзів, усе закінчується бійкою, в результаті чого падає намет. Діти розуміють, що треба закінчувати гру, вони вигадують, що починається дощ, біжать до уявного автомобіля та "повертаються додому". Всі, як стверджує Ніколя, зморені пікніком, втім, задоволені.

Р.Госінні підкреслює безкорисливість і відкритість дітей, їхню жагу до справедливості, до творення добра, до пізнання всього нового. Школярі щиро люблять свою вчительку, вони намагаються зробити приемне інспектору, міністру, батькам. Але, на жаль, їхня енергія, відчайдушність, образливість призводять до того, що починаються бійки й зриваються всі прекрасні задуми:

– діти хотіли гарно організувати зустріч міністра, але побилися, в результаті чого в день приїзду міністра опинилися в шкільній пральні, запертими на ключ (*On a répété pour le ministre*);

– постановка п'єси, присвячена виходу директора школи на пенсію, не здійснилася, оскільки школярі посварилися на репетиції; викликає усмішку іронічне зауваження Р.Госінні, висловлене маленьким Ніколя, що вчителька, заборонивши учням грати п'єсу, покарала директора (*C'est la première fois que nous entendons la maîtresse punir le directeur!* [7, с. 43]) (*Le Petit Poucet*);

– Ніколя зібрав останні гроші, аби купити своїй мамі квіти на день народження, проте його бійки з друзями дорогою додому привели до того, що в хлопчика залишилася лише одна квіточка (*Le chouette bouquet*).

Маленький Ніколя, як і Дениска, є великим мрійником. Він мріє про те, що буде тренувати жабеня, котре виграє всі змагання, але мама не дозволяє залишити тваринку в себе. Р.Госінні іронізує над неприхильністю матері, яка змушує Ніколя та його батька зробити вибір – вона чи жабеня: *Puisque je ne compte pas, je ne dis rien. Mais je vous préviens, c'est le têtard ou moi* [7, с. 11] (*King*). Коли Ніколя знайшов щеня, він прагнув навчити його стерегти дім і знаходити бандитів, як у фільмі, котрий він бачив останнього четверга. Але мама, як завжди, була проти цієї витівки. І, як стверджує хлопчик, собака сама в

цьому винна, бо замість того, щоб сидіти спокійно, вона вскочила в крісло й почала гризти подушку (причому, як іронічно зазначає Р.Госінні, крісло, на якому навіть батько сидить лише тоді, коли приходять гості). Використовуючи гіперболу, письменник відображає гнів матері, яка попереджає, що собака всіх покусася й всі стануть скаженими: *Maman dit... que c'est dangereux, que ce chien peut être enragé, qu'il va nous mordre tous et qu'on va tous devenir enragés* [7, с. 20] (*Rex*).

Отже, компаративний аналіз авторських підходів Р.Госінні, В.Драгунського та В.Нестайка щодо віддзеркалення креативності дітей дозволяє стверджувати, що ці письменники широко використовують потенціал таких стилістичних засобів, як іронія, гіпербола, порівняння, епітет, персоніфікація, що застосовуються для змалювання творчої діяльності дітей, уяви, мислення. При цьому головні персонажі твору В.Нестайка виявляють переважно саме креативно-діяльнісні можливості, а персонажі В.Драгунського й Р.Госінні – креативно-емоційні, які відбиваються у мріях та фантазіях. Автори підкреслюють важливість розвитку творчих сил дітей, забезпечення їхньої розумової активності, виховання прагнення до самоактуалізації.

Література

1. Госінні Р. Маленький Ніколя: Книга для читання на французькому мові / Р.Госінні. – СПб.: КОРОНА принт, КАРО, 2005. – 208 с.
2. Драгунский В. Все о Дениске и его секретах: рассказы / В. Драгунский. – СПб.: Издат. Дом "Азбука классика", 2008. – 464 с.
3. Князян М.О. Компаративний аналіз стилістичних засобів відображення краси природи в творах Гі де Мопассана, К.Паустовського й М.Стельмаха // Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість: мат. міжнар. наук.-практ. конф. 22-23 квітня 2010 року / М.О.Князян. – Острог: Вид-во Націон. ун-ту "Острозька академія". – 2010. – Вип. 13. – С. 303-310. (Серія "Філологічна")
4. Кротенко И.А. Проблемы интерпретации художественного текста // Культура народов Причерноморья / И. А. Кротенко. – 2009. – № 168, т. 1. – С. 406-408.
5. Нестайко В. З. Тореадори з Васюківки: Трилогія про пригоди двох друзів / В.З.Нестайко. – К.: Рад. школа, 1984. – 432 с.
6. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М.Бим-Бад; редкол.: М.М.Безруких, В.А.Болотов, Л.С.Глебова и др. – М.: Большая российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
7. Семпе – Госінні. Маленький Ніколя. – М.: Высш. шк., 1986. – 95 с.
8. Смушинська І. Щодо проблеми функціональ-

них типів стилістичних фігур // Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства: мат.

Другої Всеукр. наук. конф. романістів 16-18 жовтня 2008 року / І. Смущинська. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 19-20.

The results of comparative analysis of description of children creativity in the works of R.Gosciny, V.Dragunsky, V.Nestayko are exposed in the article. The role of stylistic methods, as irony, hyperbole, comparison, epithet, personification in description of children creative activity and mentality is found out.

Key words: *creative activity, creativity, stylistic method, irony.*

Раскрыты результаты компаративного анализа описания креативности детей в произведениях Р.Госинни, В.Драгунского, В.Нестайко. Выявлена роль таких стилистических средств, как ирония, гипербола, сравнение, эпитет, персонификация, которые служат для описания творческой деятельности и мышления детей.

Ключевые слова: *творческая деятельность, креативность, стилистические средства, ирония.*